

emnet, men ikke den historiske skildring, der let bliver tør og opremsende. Ikke desto mindre er det et overordentlig værdifuldt arbejde, der rummer fortrinlige oplæg og enkeltheder.

Finn H. Lauridsen.

Georg Nørregård: Fregatten Falster ved Marokko 1753. (Marinehistorisk Selskab i kommission hos Ejnar Munksgaard, 1956). 64 s.

J. H. E. Bernstorffs arbejde i midten af det 18. århundrede dels for at skaffe den danske Middelhavshandel tålelige kår for de berbiske sørøverstater, dels for ligefrem at skaffe handelen indpas i disse lande er et ganske farverigt, om end måske ikke særligt betydningsfuldt kapitel af dansk udenrigspolitikks historie. Det er fra en af ekspeditionerne til Marokko, at nærværende lille skrift har hentet sit emne. Ekspeditionen endte for fregatten Falsters vedkommende sørgeligt, idet den forliste ved brand ud for Safi i 1753. 132 af den 319 mand store besætning omkom. I højere grad end selve emnet, der er ret kort behandlet, påkalder dog nogle meddelte aktstykker sig interessen. Det drejer sig om breve og rapporter fra de nærmest følgende år, stiledt til Bernstorff og udfærdiget af kaptajn F. C. Kaas. Aktstykkerne giver et udmærket indtryk af de helt fremmedartede forhold, ikke mindst af den marokkanske fyrste, hvis bevågenhed de danske udsendinge nød i særlig grad i modsætning til andre landes. Ganske vist var det nærmest med den bagtanke, at han håbede på denne måde at kunne skaffe sig udstyr til sine korsarer, noget som man naturligvis under ingen omstændighed kunne være med til. Bemærkelsesværdig er den usikkerhed, der prægede alle forbindelser dernede; over for kristne var det mindre væsentlig at holde ord, og det var let at skaffe sig ekstrafortjeneste ved simpelt hen at arrestere udsendinge og forlange løsepenge for dem.

En del tekniske data vedrørende »Falster« er udarbejdet af kommandørkaptajn R. Steen Steensen.

Finn H. Lauridsen.

Johannes Lehmann: Den unge Orla Lehmann. (Dansk Kautionsforsikrings-Aktieselskab, 1957). 127 s.

Dansk Kautionsforsikrings-Aktieselskab, der jævnlige udsender smukt udstyrede, historisk betonedede skrifter, har ved årsskiftet 1956/57 udgivet dette lille populære skrift af forfatteren Johannes Lehmann, Det er egentlig en biografi af Lehmann, indtil han 1841 dømtes for talen i Nykøbing F. med kravet om en konstitutionel forfatning. Hovedvægten lægges på et referat af talen og af Lehmanns forsvarstale i højesteret, da han blev anklaget for den. Forud er imidlertid gået et levnedstids op til dette tidspunkt med skildringer af de politiske og samfundsmæssige forhold i enevældens slutningstid. Der er ikke tale om nogen ny videnskabelig behandling af emnet. Resultatet er blevet en populær og fængslende bog, der dog har slagside, fordi forholdene noget ensidigt er set gennem Orla Lehmanns briller.

Vagn Dybdahl.

Biskop H. Martensens Breve, II-III, Breve til L. Gude, udg. af Bjørn Kornerup. (Gad, 1956-57).

I mønstergyldig og velkommenteret udgave foreligger nu Martensens breve til domprovst Gude 1860-83. De giver samme indtryk som første bind af kam-

pen for de »conservative Interesser«, mod »Løgnen fra 1848« i alle dens skikkelser, af et forgæves forsøg på at »bevare sin sjæl i tålmodighed« overfor de rædselsfulde tilstande som demokrati og vækkelse skabte i stat og kirke og af dyb trang til at »expectorere« sig bittert om forhold og mennesker. Grundtvigsk teologi og kirkepolitik – »dette Uvæsen har i den senere Tid grebet forfærdeligt om sig« – frembyder glimrende anledninger til vrede (hovedpunkterne er det dogmatiske opgør 1863, valgmenighedsloven 1868, Askov-ordinationen – »aaabenbar Revolution i Kirken« – 1874 og Askov-adresserne 1881); heller ikke Indre Mission går ram forbi (»et amusement forenet med gjensidig Selvforherligelse«), og det store flertal af rationalistiske og proprietariske præster behager ingenlunde: »Geistlighedens i Sandhed aandløse og usle Tilstande, i hvilken en usigelig Trivialitet er parret med en ligeså usigelig Tilfredshed med Existentsen«, ja, det »er utroligt med hvilken Tryghed og Bevidsthedsløshed et stort Antal af disse uafledeligt lade En mærke deres totale Mangel af al høiere Interesse«. Martensen er dybt rystet over fakultetets elende, men vred over de teologiske kandidaters »Arrogance« og »aandelige Ørkesløshed« – de vil have præsteeden ændret – og yderst skeptisk og spotsk overfor de unge kapellan-hedsporerers smag for »vækkelse«; han kæmper for en kirkeforfatning-intrigen mod P. C. Kierkegaard under striden om valgmenighedsloven er yderst interessant – bygget på embedet, vil ikke vide af et »kirkekollegium« som reducerer bispemagten, men tør efterhånden ikke sige helt nej til »det synodale«; blot må rigsdagen holdes udenfor; konge og kirke kan ordne den sag selv. Han holder på statsforbindelsen uden hvilken man ikke kan hævde kirkens ret til tienden – »et stort Moment i Kirkens relative Selvstændighed« – eller regne med kirkelige afgørelses effektivitet. Pengeløn betyder en forarmet præstestand uden »Anseelse og Indflydelse i Menigheden«, d. v. s. uden social position og uden evne til at hævde sig ved velgørenhed. Men »religiøs Deduction« af tienden frarådes; dens indførelse under Knud den Hellige var altfor »odiøs«! Mod Monrad udgydes stadig de frygteligste invektiver, især efter at han havde kritiseret Martensens Ethik (1878) og derved vist sig for alverden som moralsk uværdig til sin bispestol, men i kampen for en konservativ kirkeforfatning var kongerne ingen støtte; Frederik VII nærrede Martensen grænseløs foragt for, og Chr. IX var nok sympatisk, men politisk og personligt alt for svag; at han har udnyttet sin stilling som konfessionarius både politisk og administrativt kan der ikke godt være tvivl om. I udenrigspolitik holdt Martensen på helstaten; Danmarks naturlige åndelige forbundsfælle var Tyskland, al skandinavisme eller grundtvigsk nordisme en tåbelighed; hertugdømmerne skulle være formidlere mellem dansk og tysk, og »nationalitetsprincippet« var ligeså forrykt som ideen om folkesuverænitet; derfor var han imod en fransk alliance – Napoleon III var jo berørt af disse vilde ideer – og trøstede sig over Sedan med at Preussen var protestantisk (ufejlbarhedsdogmet var just proklameret!) og havde sans for autoritet og orden. Indenrigspolitik holdt han på den absolutistiske stænderstat, ville reducere rigsdagen mest muligt og glædede sig hjerteligt over at kongen ved regeringsskiftet i juli 1864 lovede at udnytte sine konstitutionelle rettigheder til det yderste, d. v. s. altid selv vælge sine ministre. Men »Reactionens Mænd« var ham ikke heller tilpas; de var »idéeløse og holdningsløse«, lod de nationalliberale løbe linen ud og turde ikke gribe ind (derfor tilrådede Martensen kongen at underskrive novemberforfatningen); ofte angreb han »de Conservatives usigelige Passivitet og Impotens«, og da de 1864 ff. fik ansvaret påtvunget, vakte de ikke hans bifald – de købte jo demokratiets velvilje på kirkens bekostning; end ikke Estrup behagede ham; han var i grunden

også »liberal«, og der var kun gradforskkel på ham, de nationalliberale og Det forenede Venstre. De skiftende kultusministre foragtede han, også dem der gik i kirke når han prædikede og ellers havde en fast administrativ hånd.

Martensen var en højt begavet og meget lidenskabelig mand, bundet i sine modsætninger og kæmpede forbitret og bitter for en tabt sag; men han var en karakter, han kendte ikke til akkord – og når han blev tvunget til det (som da prinsesse Dagmar af storpolitiske grunde »skiftede tro«) reddede han sin personlige holdning ved fnysende harme – hans ræsonnementer er tit skæve, fordrejede af lidenskab, hans ensidighed er utiltalende, hans arrigskab smålig, hans hovmod kolossalt, men man undgår ikke at kipe med flaget; en sådan støjhed og trods, en så reaktionær konsekvens, en så skarp analyse af stemninger og tilstande har også sin storhed.

P. G. Lindhardt.

Eduard Reventlow: I dansk tjeneste. (Thaning & Appels Forlag, 1956). 235 s.

Den tidligere Londonambassadør har i dette bind samlet en række af sine erindringer fra barndommen til de sidste år i statstjenesten i London efter 2. verdenskrig. Generelt må det siges, at de er meget forsigtigt formulerede, selv for den ældre tids vedkommende, hvor sløret nok kunne løftes, og dernæst at de virker menneskeligt tiltalende i kraft af forfatterens stadige bestræbelser for at fremhæve de positive egenskaber hos politikere og embedsmænd, han har mødt.

Erindringerne tager deres begyndelse med en række billeder fra den Reventlowske familiekreds op mod århundredskiftet og starter derefter med det erindringsstof, titlen dækker, den 1. januar 1909, da Eduard Reventlow begyndte tjenesten i udenrigsministeriet, som dengang talte ca. 25 tjenestemænd. Hovedemnerne i bogen er derefter skildringer af udenrigstjenesten før 1. krig, London 1913–19, i ministeriet 1929–32, fra 1922 som direktør, og derefter gesandttiden i Stockholm til 1937, hvorefter følger det største afsnit om tiden i London før, under og efter 2. verdenskrig. Om de politiske begivenheder og problemer berettes der, uden at der føjes egentlige nye oplysninger til det allerede kendte, derimod gives der flere gode personkarakteristikker navnlig må fremhæves billedet af P. Munch. Bogens fremtidige hovedværld vil dog – foruden det indtryk, den giver af Eduard Reventlow selv – være skildringen af det diplomatiske arbejde gennem det lange spand af år, der dækkes, og de mere principielle betragninger over diplomatens gerning, som jævnligt flettes ind. For historikeren vil bogen i det hele give en nyttig almen baggrundsorientering.

Vagn Dybdahl.

Vilh. la Cour: Lukkede Døre. (P. Haase & Søn, 1956). 270 s. + plancher.

Tredie bind af dr. la Cours erindringer dækker tiden 1920–40. Titlen passer nøje til den kæde af uheld og nederlag som i disse år så ligeligt blev »vor helt« til del, ikke (hvad villigt vedgås) uden egen skyld, og dog synes personer og omstændigheder på temmelig usædvanlig måde at have sammensvoret sig mod ham. Men la Cour er ikke bitter eller klynkende; jo mere han skriver om sig selv, des mere indtaget bliver man i ham; han er ialtfald et mandfolk som tør indrømme sine dumheder og kan gøre skarpt op med sine værste modstandere